

บทที่ ๔

การตีความแนวความคิดเรื่องการจำแนกชนชั้นมนุษย์ในพระไตรปิฎก

ความนำ

พุทธศาสนาได้ก่อกำเนิดขึ้นในชมพูทวีปหรืออินเดียในปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒๕ ศตวรรษ ในสมัยนั้นสังคมของชมพูทวีปจำแนกคนเป็น ๔ จำพวกใหญ่ที่เรียกว่า “วรรณะ” ซึ่งประกอบด้วย วรรณะกษัตริย์ จำพวกเจ้า มีฐานะทางรักษาบ้านเมือง, วรรณะพราหมณ์ จำพวกเล่าเรียน มีฐานะทางฝึกสอนและทำพิธี, วรรณะแพศย์ จำพวกพลเรือน มีฐานะทางทำนาค้าขาย, วรรณะศูทร จำพวกคนงาน มีฐานะรับจ้างทำการทำของ วรรณะกษัตริย์และวรรณะพราหมณ์จัดเป็นชาติสูง, วรรณะแพศย์เป็นชั้นสามัญ, วรรณะศูทรเป็นชั้นต่ำ ซึ่งพวกกษัตริย์และพราหมณ์ต่างรังเกียจพวกชนชั้นต่ำลงมาไม่สมสู่เป็นสามีภรรยากันแต่จะสมสู่กันเฉพาะในจำพวกของตน แต่ถ้าหากเกิดการสมสู่จนมีบุตรด้วยกัน เช่น พราหมณ์ได้กับศูทรมีบุตรออกมาบุตรที่เกิดจะถือว่าเป็นอีกจำพวกหนึ่งต่างจากวรรณะทั้ง ๔ เรียกว่า “จัณฑาล” ซึ่งถือว่าเป็นจำพวกที่เลวเป็นที่ดูหมิ่นของวรรณะอื่นอันเป็นจำพวกใหญ่

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ศาสดาในพุทธศาสนา ถือกำเนิดในวรรณะกษัตริย์เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกษัตริย์แห่งกรุงกบิลพัสดุ์กับพระนางมามายา โดยประสูติในปีก่อนพุทธศก ๘๐ [623 BC] ได้อยู่ครองฆราวาสสมบัติจนพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา จึงได้เสด็จออกบรรพชาประพาศพระองค์เป็นบรรพชิตและได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณในปีก่อนพุทธศก ๔๕ โดยได้เผยแผ่ธรรมสั่งสอนจนเสด็จปรินิพพานเมื่อพระชนมายุ ๘๐ พรรษา¹

¹ รายละเอียดในเรื่องพุทธประวัติโปรดดู สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธประวัติเล่ม ๑ (หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี) พิมพ์ครั้งที่ ๕๒/๒๕๓๗, (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑-๔๖.

ศาสนาทุกศาสนาย่อมมีคัมภีร์หรือตำราทางศาสนาเป็นหลักในการสั่งสอน พระไตรปิฎกหรือที่เรียกในภาษาบาลีว่า “ติปิฎก” หรือ “เตปิฎก” ก็คือตำราหรือคัมภีร์ทางพุทธศาสนา เช่นเดียวกับที่ไบเบิลเป็นคัมภีร์ของคริสตศาสนา, ไตรเวทเป็นคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์, อัล กุรอานเป็นคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม เป็นต้น กล่าวโดยรูปศัพท์ คำว่าพระไตรปิฎก แปลว่า ๓ คัมภีร์ เมื่อแยกเป็นคำๆว่า พระ+ไตร+ปิฎก คำว่า “พระ” เป็นการแสดงความเคารพหรือยกย่อง คำว่า “ไตร” แปลว่าสาม คำว่า “ปิฎก” แปลได้ ๒ อย่าง คือแปลว่าคัมภีร์หรือตำราอย่างหนึ่ง แปลว่ากระจัดหรือตะกร้าอย่างหนึ่ง ที่แปลว่ากระจัดหรือตะกร้า หมายความว่าเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ไม่ให้เกิดกระจาย คล้ายกระจัดหรือตะกร้าอันเป็นภาชนะใส่ของ² ดังนั้น “พระไตรปิฎก” จึงแปลว่า ๓ คัมภีร์ หรือ ๓ ปิฎก ซึ่งประกอบด้วย วินัยปิฎก, สุตตันตปิฎก และอภิธัมมปิฎก

การจัดทำ “พระไตรปิฎก” เป็นระเบียบหมวดหมู่, จัดแบ่งเป็นวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อภิธัมมปิฎกนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในสมัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่มีคำว่า “พระไตรปิฎก” มีแต่คำว่า “ธรรมวินัย” โดยจุดเริ่มต้นของการจัดทำพระไตรปิฎกเกิดขึ้นจากการที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำให้รวบรวมธรรมภาสิตของพระองค์และทำสังคายนา ซึ่งหมายถึงการจัดระเบียบทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ เพื่อให้เป็นพรหมจรรย์ยั่งยืนสืบไปเพื่อป้องกันปัญหาความแตกแยกที่จะเกิดกับพุทธศาสนา³ รวมทั้งจากการแนะนำของพระเถระในสมัยพุทธองค์อีกหลายท่านดังเช่น พระอานนท์, พระอุบาลี, พระโสณะ ฎีกุฏิกณะ, พระมหากัสสป, พระสาริบุตร, พระจุนทเถระ เป็นต้น จึงทำให้เกิดการรวบรวมพุทธวจนะร้อยกรองจัดระเบียบหมวดหมู่พระพุทธโอวาทของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีมากหลายต่างกาลเวลา ต่างสถานที่ให้เป็นหมวดหมู่ภายหลังการเสด็จปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งก็คือการรวบรวมคำสอนและพุทธวจนะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น “พระไตรปิฎก” ดังที่เห็นในปัจจุบันนี้นั่นเอง ดังนั้น “พระไตรปิฎก” ดังที่ปรากฏจึงไม่ได้เกิดจากการ

² สุชีพ ปุญญาอนุภาพ (รวบรวม), พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕/๒๕๓๗ (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

³ ไปรอดดู ปาสาทิกสูตร พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๑.

เขียนขึ้นโดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง แต่เกิดขึ้นโดยการรวบรวมความจำของพระเถระในสมัยพุทธองค์เขียนรวบรวมขึ้นเป็นหมวดหมู่

ดังที่กล่าวแล้ว “พระไตรปิฎก” เป็นที่รวบรวมพุทธวจนะและคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในลักษณะของคัมภีร์หรือหลักคำสอนของพุทธศาสนา อันประกอบไปด้วยหลักคำสอนทั้งทางธรรมและทางโลก ซึ่งหมายถึงพุทธศาสนานั้นไม่ใช่เป็นแต่เพียงศาสนาที่มุ่งเน้นในหลักปฏิบัติทางศาสนาหรือศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังสามารถพิจารณาเป็นปรัชญาได้ ด้วยเหตุผลที่ว่าพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้คนเชื่ออย่างมงายหรือเชื่ออย่างไม่ลืมหูลืมตา แต่พุทธศาสนาสอนเน้นในเรื่องปัญญาหรือการใช้เหตุผล รวมทั้งพุทธศาสนาก็ดำเนินลัทธิพิธีกรรมนิยม (สิลัพพตปรามาส) ว่าเป็นลัทธิที่กระทำไปโดยเสียเวลาเปล่า และมีแต่จะนำไปสู่ความทุกข์หรือความผิดหวังเท่านั้น⁴ รวมทั้งยังมีความเชื่อในลักษณะที่ว่า ศาสนานั้นไม่ใช่ทั้งปรัชญาและศาสนา แต่เป็นระบบจริย-ปรัชญา [Ethico-Philosophical-System]⁵ ดังนั้นหากพิจารณาว่าศาสนาหมายถึง “การประกอบพิธีกรรม” หรือ “ความเชื่อที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจชนิดที่ไม่จำเป็นต้องใช้การพิสูจน์ใดๆ”⁶ ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาจะมีลักษณะเป็นเพียงศาสนาที่เป็นการสอนในทางความเชื่อทางพิธีกรรมหรือทางธรรมเท่านั้นเพราะพุทธศาสนานั้นคัดค้านในเรื่องเหล่านี้ เพราะพุทธศาสนานั้นสามารถที่จะพิจารณาในเรื่องของการใช้เหตุผลในเชิงปรัชญา เช่นในเรื่อง “มรรค ๘” ที่มีลักษณะที่ไม่ใช่หลักความเชื่อทางศาสนาหรือพิธีกรรมแต่มีลักษณะที่เป็นปัญญาในการใช้เหตุผล รวมทั้งพุทธศาสนานั้นสามารถที่จะพิจารณาในแง่มุมมองของจริย-ปรัชญาในแง่ที่พุทธศาสนานั้นมีลักษณะการสอนที่เป็นระบบ ดังเช่น คำสอนในเรื่อง “อริยสัจ ๔” และ “มรรค ๘” ที่มีลักษณะการสอนที่เป็นระบบ⁷ เป็นต้น

ดังนั้น การศึกษาพุทธศาสนาจึงไม่ใช่แต่เพียงความมุ่งหมายในการหาหลักคำสอนทางศาสนา แต่ยังสามารถถึงความมุ่งหมายในแง่มุมอื่นได้ ดังเช่น การศึกษาหาความมุ่งหมาย

⁴ สุเขาว์ พลอยขุม, “พุทธศาสนา: ศาสนาหรือปรัชญา,” วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ ๑๑,๒ (พ.ศ.-ม.ย. ๒๕๒๔) : ๔๓.

⁵ โปรคดู เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

⁷ โปรคดู เรื่องเดียวกัน.

หรือลักษณะแนวความคิดประยุกต์ทางการเมืองการปกครอง, การศึกษา, อุดมการณ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลจากลักษณะความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของศาสนาที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง ทศนคติและค่านิยมของสังคม ทำให้พุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ ในโลกล้วนสามารถที่จะพิจารณาในความสัมพันธ์นอกเหนือการเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นทางความเชื่อในพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว เพราะศาสนานั้นสามารถที่จะแสดงบทบาทในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคมด้วย ดังนั้นการศึกษาพุทธศาสนาจึงสามารถที่จะศึกษาพิจารณาในแง่มุมต่างๆ นอกเหนือจากหลักการสอนให้มนุษย์เป็นคนดี

สำหรับความมุ่งหมายทางการเมืองการปกครองที่แฝงในพระไตรปิฎก สามารถพบได้ใน “อัคคัฎฐสูตร” ในเรื่องของการกำเนิดสังคมและรัฐ โดยมีใจความพอสรุปได้ดังนี้ “โลกมีกระบวนการเกิดโดยคลี่คลายมาจากชั้นตอนที่เป็นอากาศธาตุ มาเป็นของเหลว และกลายเป็นของแข็ง ต่อจากนั้นจึงมีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้น ซึ่งในระยะแรกนั้นมนุษย์ไม่ได้มีความแตกต่างกันทางผิวพรรณหรือเพศ แต่ภายหลังจากการรับประทานง้วนดิน ผิวพรรณของมนุษย์ก็เริ่มเปลี่ยนแปลง พวกที่รับประทานง้วนดินก็มีผิวพรรณที่เลวลง ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นครั้งแรกในหมู่มนุษย์จากการดูหมิ่นผู้อื่นเรื่องผิวพรรณ และหลังจากนั้นอาหารของมนุษย์ก็วิวัฒนาการจากง้วนดินเป็นกระบิดิน, เป็นเครือดิน, จนเป็นข้าวสาลีที่ขึ้นเองในที่ที่ไม่ต้องไถจนเป็นเหตุให้ความทราวมของผิวพรรณปรากฏมากขึ้นและเกิดการแบ่งแยกเพศระหว่างชาย-หญิงขึ้น จนเป็นเหตุให้เกิดความระเคในหมู่มนุษย์ชาย-หญิงเกิดการสมสู่ซึ่งในขณะนั้นถือว่าเป็นสิ่งผิดและนำไปสู่การสร้างบ้านเรือนเพื่อปกปิดซ่อนเร้นการสมสู่ซึ่งต่อมากลายเป็นสิ่งธรรมดาของหมู่มนุษย์ ซึ่งจากจุดนี้ก็คือการเกิดขึ้นของสถาบันครอบครัว

ลักษณะของสังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นนี้ ยังคงเป็นลักษณะการดำรงชีวิตของมนุษย์แบบการหาพืชผลเลี้ยงชีพ [Food Gathering] จนกระทั่งเกิดการสะสมอาหารจากความเกียจคร้านของมนุษย์ อันนำไปสู่การขาดแคลนอาหาร เป็นผลให้เกิดกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเพื่อการแบ่งปันข้าวสาลีและการปักปันเขตแดน จนกระทั่งเมื่อมนุษย์ผู้หนึ่งละเมิดกรรมสิทธิ์ของมนุษย์ผู้อื่นหลายครั้งเข้า แต่มนุษย์ผู้อื่นก็ไม่สามารถที่จะหาผลสรุปของการลงโทษต่อมนุษย์ที่ทำการละเมิดกรรมสิทธิ์ได้ มนุษย์จึงรวมใจกันแก้ปัญหาโดยการเลือกคนที่ยังคงมีศักดิ์ใหญ่แต่งตั้งเป็นหัวหน้าเพื่อปกครองพวกตน ให้ทำหน้าที่ที่ควรดี ขบไล่คนที่ควรขบไล่ เป็นผู้คุ้มครองทรัพย์สิน ไร่นา และชีวิต เป็นผู้ตัดสินในกรณีที่มีความขัดแย้งในสังคม โดยผู้ที่ได้รับเลือกจะดำรงตำแหน่งเป็น “มหา

สมมต” เพราะเป็นผู้ที่มหาชนแต่งตั้ง หรือดำรงตำแหน่ง “กษัตริย์” ซึ่งหมายถึงผู้เป็นใหญ่แห่งนา ผู้ดูแลเขตหรือที่ทำกิน หรือดำรงตำแหน่ง “ราชา” เพราะเป็นผู้ที่ทำความสุขใจหรืออโสมนัสใจให้ผู้อื่น โดยการให้ความเป็นธรรม ซึ่งผู้ที่ได้รับเลือกจะได้รับส่วนแบ่งข้าวสาลีจากมนุษย์ผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป วิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่การกำเนิดขึ้นของมนุษย์, การวิวัฒนาการเป็นสถาบันครอบครัว, การขยายเป็นสังคมจนเกิดการจักระบบระเบียบการปกครองขึ้นนั้น เป็นผลจากความบกพร่องไม่สมบูรณ์ของสังคมที่เป็นผลจากการที่มนุษย์เห็นแก่ตัว, ขาดความรับผิดชอบและศีลธรรมในหมู่มนุษย์ และนำไปสู่การเกิดขึ้นของสถาบันครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว และเกิดการปกครองครั้งแรกในโลกมนุษย์ โดยเกิดผู้ปกครองคนแรกจากการเลือกตั้งโดยมหาชน⁸ อันจะเห็นได้ว่าระบอบการปกครองครั้งแรกในโลกมนุษย์ตามพระสูตรนี้ไม่ใช่รัฐแบบเทวสิทธิ์ซึ่งถือว่าอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองมาจากพระเจ้า แต่ผู้ปกครองตามพระสูตรมาจากการแต่งตั้งของมหาชน

ซึ่งจากลักษณะการถือกำเนิดของมนุษย์และการเกิดขึ้นของสังคมและรัฐ ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของระบอบการปกครองในโลกมนุษย์ โดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงระบอบการปกครองในหมู่มนุษย์ เทวดา พรหม มาร ไว้เป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน⁹ คือ

⁸ การกำเนิดมนุษย์, สังคมและรัฐ สรุปย่อจาก สมเกียรติ วันทะนะ, “ทฤษฎีกำเนิดโลก, กำเนิดสังคมและกำเนิดรัฐ (จาก...อัครคัมภีร์, ไตรภูมิพระร่วง, ไตรภูมิโลกวินิจจยกถา),” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๑๑,๑ (ม.ค.-ก.พ. ๒๕๒๔): ๙๙-๑๑๕., สมบูรณ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๙., และ สุชีพ ปุญญานุภาพ (รวบรวม), พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, หน้า ๓๕๒-๓๕๔.

⁹ โปรดดู ไชย ณ พล, การปกครองของพระพุทธเจ้า ระบอบธรรมาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๔-๒๖. และ ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘-๒๐.

๑) อดตาริปไตย หมายถึง การปกครองที่ถือตัวตน ถือบุคคลเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ ตลอดจนผลประโยชน์ตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนและสิ่งทีเนื่องด้วยตนเป็นประมาณ

๒) โลกาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ถือตามการไหลไปของภาวะโลกเป็นใหญ่ คือถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวตามเสียงนินทาและสรรเสริญ ไม่มีหลักการที่แน่นอน กระทำการด้วยปรารถจะเอาใจหมู่ชน หากความนิยมหรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ

๓) ธรรมาธิปไตย หมายถึง การปกครองโดยให้ความเป็นธรรม ความชอบธรรมเป็นใหญ่ เป็นการปกครองสายกลาง คือ ถือหลักความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถสิ่งที่ได้ศึกษาตรวจสอบข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยควมบริสุทธิ์ใจว่าเป็นไปโดยชอบธรรมและเพื่อความดีงามเป็นประมาณ

ทั้ง ๓ ระบอบเป็นการปกครองที่โลกมีอธิปไตยรูปแบบต่างๆ ส่วนในภาวะที่โลกไร้อธิปไตย ไม่มีอำนาจใดเป็นใหญ่จริงในโลก เรียกว่า อนาธิปไตย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเน้นว่าระบอบการปกครองใดดีที่สุด หรือวิธีการได้มาซึ่งผู้ปกครองใดดีที่สุด แต่เน้นว่าถ้าเป็นผู้ปกครองแล้วควรจะมียึดถืออะไรในการปกครอง ซึ่ง “อธิปไตย” ในที่นี้เป็นหลักที่ผู้ปกครองยึดถือ

จากลักษณะดังกล่าวทำให้การศึกษาพุทธศาสนาไม่ได้มีเพียงความมุ่งหมายทางการศาสนาเท่านั้น การศึกษาตีความแนวความคิดในพระไตรปิฎกจึงนำที่จะสามารถตีความได้นอกเหนือความมุ่งหมายของการศาสนาเพียงอย่างเดียว เพราะแนวคำสอนหรือแนวความคิดที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีแนวความคิดที่มากกว่าการปลูกฝังความเชื่อทางศาสนาในเรื่องหลักการทำดีเพื่อพ้นบาปและขึ้นสวรรค์ และนอกจากนั้นการตีความแนวความคิดจากพระไตรปิฎกยังนำที่จะให้คำตอบมากกว่าความหมายที่ได้ตามการตีความตามลายลักษณ์อักษรธรรมดา เพราะสาระสำคัญของพุทธศาสนายังสามารถที่จะพิจารณาในแง่ของปัญญาและการใช้เหตุผลได้ ดังนั้นหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจึงเป็นลักษณะที่น่าจะมีความหมายนอกเหนือการเป็นหลักคำสอนทางศาสนารวมดาและนำที่จะประกอบด้วยการใช้เหตุ

ผลประกอบการพิจารณาเพื่อให้เกิดเหตุผลอย่างถูกต้องหรือความเข้าใจ ความเห็นชอบอย่างถูกต้องนั่นเอง

การตีความแนวความคิดเรื่องการจำแนกชนชั้นของมนุษย์ในพระไตรปิฎก

การแบ่งมนุษย์ออกเป็นสี่ประเภท โดยเปรียบเทียบกับดอกบัวสี่เหล่าในความคิดทางพุทธศาสนานั้นเป็นผลจากการที่ ครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมพิเศษ* และทรงพิจารณาถึงมนุษย์ที่จะสามารถบรรลุธรรมอันพิเศษนี้ว่าจะมีผู้รู้ทั่วถึงธรรมนั้นบ้างหรือไม่? สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงทราบด้วยพระปัญญาว่า บุคคลผู้มีกิเลสน้อยเบาบางก็มี, ผู้มีกิเลสมหาก็มี, ผู้มีอินทรีย์คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา กล้าก็มี, ผู้มีอินทรีย์อ่อนก็มี, ผู้มีอาการอันดีก็มี, ผู้มีอาการอันชั่วก็มี, เป็นผู้จะฟังสอนให้รู้โดยง่ายก็มี, เป็นผู้จะฟังสอนให้รู้ได้โดยยากก็มี, เป็นผู้สามารถจะรู้ได้ก็มี, เป็นผู้ไม่สามารถจะรู้ได้ก็มี¹⁰ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเปรียบบุคคลในโลกมนุษย์นี้กับดอกบัว ซึ่งบ้างก็จมอยู่ในน้ำ บ้างก็อยู่เสมอน้ำ และบ้างก็ตั้งขึ้นพ้นน้ำ ดอกบัวเหล่านี้ พวกที่ตั้งขึ้นพ้นน้ำพอต้องแสงอาทิตย์ก็จะบานในวันนั้น พวกที่เสมอน้ำก็จะบานในวันต่อไป พวกที่อยู่ในน้ำก็หวังจะบานในวันถัดๆไป มนุษย์ก็เช่นเดียวกันกับ

* ธรรมพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เพื่อช่วยสงเคราะห์มนุษย์ให้หลุดพ้นจากสภาวะแห่งทุกข์ทั้งปวงได้นั้น เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า “อริยสัจ ๔” หรือ “ของจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ” ซึ่งประกอบด้วย “ทุกข์” คือ ความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศกเศร้า “สมุทัย” คือ ตัวเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (มี ๓ ประการ คือ กามตัณหา-ความอยากในกามคุณ ภวตัณหา-ความอยากมี อยากเป็น อยากได้ วิภวตัณหา-ความอยากไม่ให้มี ไม่ให้เป็น ไม่ให้ได้) “นิโรธ” คือ การดับทุกข์ “มรรค” คือ หนทางปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์ (คัดย่อจาก จีรวังโสภิกขุ, พระพุทธศาสนาให้หลักและแนวทางการดำเนินชีวิตที่ล้ำเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๓๘) หน้า ๑๕-๑๖.

¹⁰ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธประวัติเล่ม ๑ (หลักสูตรนักธรรม และ ธรรมศึกษาชั้นตรี), หน้า ๕๕.

ดอกบัวเหล่านี้ พวกที่มีคุณสมบัติพิเศษก็อาจรู้ธรรมในทันที พวกที่มีคุณสมบัติปานกลางก็อาจรู้ธรรมได้เมื่อได้รับการอบรมเพิ่มเติม และพวกที่มีคุณสมบัติอ่อนเมื่อได้รับธรรมอย่างสม่ำเสมอ ก็ยังอาจจะรู้ธรรมได้ในที่สุด ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นจำพวก “เวไนย” แต่ก็ยังมีมนุษย์ประเภทที่สี่ที่ไม่รับการแนะนำ เพราะปัญญาทึบ ทำบาปมาหนักหนา ถืออิฐมานะรัน¹¹ ซึ่งเปรียบได้กับดอกบัวประเภทที่สี่ที่เป็นอาหารของปลาและเต่า หמדโอกาสที่จะบาน จัดเป็นจำพวก “อเวไนย”

กล่าวคือ การจำแนกจำพวกมนุษย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ได้จำแนกมนุษย์ไว้เป็น ๔ จำพวกด้วยกัน ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปรียบกับลักษณะของดอกบัว ๔ ประเภท¹² คือ

ประเภทที่ ๑ บัวพ่นน้ำกำลังบาน เปรียบบุคคลที่มีสติปัญญาสามารถรู้ธรรมวิเศษได้ทันที เรียกว่า “อุคฆติตัญญู”

ประเภทที่ ๒ บัวที่โตระดับเสมอน้ำ เปรียบบุคคลที่มีสติปัญญาสามารถเข้าใจธรรมได้เมื่อได้รับการสั่งสอนแนะนำอย่างละเอียด เรียกว่า “วิปจิตัญญู”

ประเภทที่ ๓ บัวที่โตอยู่ใต้พื้นน้ำ เปรียบบุคคลที่มีสติปัญญาที่จะรู้ธรรมได้เมื่อมีความพากเพียรค้นคว้า หมั่นศึกษาเล่าเรียนจากทุกทาง เรียกว่า “เนยยะ”

ประเภทที่ ๔ บัวที่โตอยู่ใต้พื้นน้ำและไม่มีโอกาสโผล่เหนือน้ำ เปรียบได้กับบุคคลที่ไม่มีสติปัญญาประเภทที่ฟังคำสอนท่องปณแล้วไม่สามารถเข้าใจได้ เรียกว่า “ปทปรมะ”

โดยทั้งนี้ ลักษณะของ “วรรณะ” ที่เป็นลักษณะสำคัญของสังคมในขณะนั้นก็ไม่ได้ปรากฏความสำคัญในหลักเกณฑ์การจำแนกจำพวกมนุษย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเลย ซึ่งก็คือการจำแนกชนชั้นของมนุษย์ที่ปรากฏตามพระไตรปิฎกไม่ได้ให้ความสำคัญกับชาติตระกูลหรือวรรณะที่มนุษย์ผู้นั้นสังกัด เพราะมนุษย์ทุกคนสามารถที่จะบรรลุธรรมพิเศษได้ไม่ว่ามนุษย์ผู้นั้นจะถือกำเนิดมาในวรรณะใด คนวรรณะต่ำก็สามารถเป็นพระอรหันต์และเป็นพระสาวกสำคัญของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ดังเช่น พระอุบาลี เป็นต้น

¹¹ สมเด็จพระญาณสังวร, หลักพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๔๐.

¹² ดนัย ไชยโยธา, ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๖.

โดยการจัดแบ่งชนชั้นวรรณะที่ปรากฏและเป็นพื้นฐานสำคัญในสังคมขณะนั้น ในทางพุทธศาสนากล่าวว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคนต่อสังคมมากกว่าที่จะเป็นการจัดแบ่งชนชั้นหรือจำพวกของมนุษย์ เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนถือกำเนิดมาในลักษณะเดียวกัน ไม่มีใครที่ถือกำเนิดมาในลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากมนุษย์ผู้อื่น ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกล่าวไว้ในอัครคัมภีร์ในเรื่องเกี่ยวกับการกำเนิดขึ้นของมนุษย์ในโลกว่าต่างมีจุดกำเนิดจากที่เดียวกัน ตำแหน่งกษัตริย์ ราชา มหาสมมติ ซึ่งเป็นผู้ปกครองของรัฐก็มีจุดกำเนิดไม่ต่างจากมนุษย์ผู้อื่น หรือแม้แต่ตำแหน่งพราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็มาจากมนุษย์พวกเดียวกันเพียงแต่แตกต่างกันตามหน้าที่ที่ปรากฏของแต่ละพวก¹³ ซึ่งลักษณะของการแบ่งวรรณะที่เกิดขึ้นก็เพื่อหวังผลในด้านการแบ่งงานกันทำภายหลังจากการที่มนุษย์ได้รวมตัวและมอบหมายให้มหาสมมติทำการปกครองดูแลสังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นมา โดยในสังคมจะมีคนทำหน้าที่ต่างๆ กล่าวคือ มนุษย์บางคนออกบวชมุ่งลอยธรรมที่ชั่วเป็นอกุศล จึงมีนามว่าพราหมณ์ (ผู้ลอยบาป), ยังมีบางคนถือการเสพเมถุนธรรม ประกอบการงานเป็นส่วนๆ จึงมีชื่อว่าเวสละ (แพศย์ ,ผู้ประกอบการค้า), ยังมีบางคนประกอบการล่าสัตว์ อาศัยการล่าสัตว์เลี้ยงชีวิต จึงมีชื่อว่าศูทร (พวกคนงานหรือคนรับใช้) โดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สรุปในเรื่องการกำเนิดของมนุษย์และการแบ่งหน้าที่กันทำในสังคมนี้ว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศูทรก็เกิดจากคนพวกนั้น มิใช่เกิดจากคนพวกอื่น เกิดจากคนที่เสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม¹⁴ เป็นการอธิบายด้วยเหตุผลตามธรรมชาติ ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติดังการกำหนดของเทพเจ้าอย่างที่พราหมณ์อธิบาย ซึ่งเป็นการทำลายความคิดของพวกพราหมณ์ที่กล่าวถึงการที่มนุษย์แต่ละคนเกิดจากส่วนต่างๆของพระพรหมอันนำมาซึ่งลักษณะความแตกต่างของหมู่มนุษย์ตามความเชื่อในระบบวรรณะ ซึ่งจากจุดนี้ทำให้รัฐ ศาสนา หรือสังคมจึงไม่ควรกำหนดให้คนแตกต่างกัน ความแตกต่างของคนจะอยู่ที่การกระทำของคนนั้นๆ และความแตกต่างที่สามารถแสดงให้เห็นได้ก็ด้วยลักษณะอันเป็นธรรมชาติของคนนั้นๆ มิใช่เป็นการกำหนดจากผู้ใด สังคมใด หรือจากแนวความคิดใด

¹³ ไปรอดดู สุชีพ ปุณฺณานุกาพ (รวบรวม), พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, หน้า ๓๕๒-๓๕๕.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๔.

ดังเช่นการที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสตอบแก่อัสสลายนะมาณพในเรื่องการที่พวกพราหมณ์อ้างว่าวรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะที่ประเสริฐสุดในหมู่วรรณะต่างๆ เพราะเกิดจากปากพระพรหม พรหมนิมิตขึ้นเป็นผู้รับมรดกของพรหม เป็นพวกฝ่ายขาว บริสุทธิ ส่วนวรรณะอื่นตรงข้าม เป็นพวกฝ่ายดำ เกิดจากเท้าของพรหม ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสตอบแก่อัสสลายนะมาณพโดยสรุปได้ว่า พราหมณ์นั้นก็เกิดจากนางพราหมณ์ ไม่ได้เกิดจากปากพระพรหมดังที่พวกพราหมณ์อ้าง ดังนั้นจุดนี้ก็ไม่สามารถที่จะอ้างถึงความประเสริฐกว่ามนุษย์ผู้อื่น เพราะแท้จริงแล้วก็มีจุดกำเนิดจากจุดเดียวกัน นอกจากนั้นการพิจารณาความมีคุณค่าของพราหมณ์แต่ละคนก็พิจารณาจากลักษณะของความสามารถและความประพฤติของพราหมณ์แต่ละคนไม่ใช่พิจารณาจากการสืบชาติตระกูล กล่าวคือสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตั้งคำถามแก่มาณพให้ตอบจนได้ความสรุปว่า ชาติไม่สำคัญเท่ามนต์ มนต์ไม่สำคัญเท่าความประพฤติ กล่าวคือ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตอบปัญหาในเรื่องการยกอ้างความเป็นผู้ประเสริฐกว่าของพราหมณ์ว่า แท้ที่จริงแล้วลักษณะความสำคัญของพราหมณ์จะดูที่ความประพฤติมากกว่าการที่พราหมณ์ผู้นั้นเกิดมามีบิดามารดาเป็นพราหมณ์หรือมีความสามารถในการสาธยายมนต์แต่เป็นคนทุศีลมีบาปกรรม ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับพราหมณ์ที่ไม่ได้รับการฝึกหัดให้สาธยายมนต์แต่มีศีล มีกัลยาณธรรม พราหมณ์คนหลังนี้ย่อมได้รับการต้อนรับจากพวกพราหมณ์ให้บริโภคก่อนพราหมณ์ในพวกแรก อันหมายถึงแม้แต่ในหมู่พวกพราหมณ์ด้วยกันที่ถือว่าวรรณะของตนสูงกว่าวรรณะอื่น (ศูทร, แพศย์) ก็ยังให้ความสำคัญกับความประพฤติเป็นอันดับแรก ส่วนชาติกำเนิดกลับอยู่ในอันดับสุดท้ายเมื่อเทียบกับการสาธยายมนต์และความประพฤติ¹⁵

ดังนั้นจากจุดนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่าลักษณะการจำแนกชนชั้นวรรณะตามที่ปรากฏในสังคมอินเดียอันเป็นสังคมที่ก่อกำเนิดพุทธศาสนานั้น ไม่ได้มีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะของการจำแนกชนชั้นมนุษย์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเลย เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงไม่เห็นด้วยกับหลักเกณฑ์การจำแนกวรรณะนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าในหมู่วรรณะต่างๆนี้ต่างก็เป็นมนุษย์เหมือนกันและมนุษย์เมื่อตอนที่ถือกำเนิดนั้นต่างก็มีจุดกำเนิดจากจุดเดียวกัน มีการทำดีทำชั่วเหมือนกันทั้ง ๔ วรรณะ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

¹⁵ ไปรอดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๑-๔๕๒.

“ดูก่อนผู้สี่วงศ์แห่งวิษณุและภักทวาเซทั้งหลาย! บุคคลบางคนในโลกนี้ ที่เป็นกษัตริย์ก็มี เป็นพราหมณ์ก็มี เป็นแพศย์ก็มี เป็นศูทรก็มี ย่อมฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม; พุดเท็จ พุดส่อเสียด (ยุให้เขาแตกร้างกัน) พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อ; มักได้ มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด. ธรรมเหล่านี้ เป็นอกุศลนับเนื่องเข้าในอกุศล มีโทษนับเนื่องเข้าในสิ่งมีโทษ ไม่ควรต้องเสพ นับเนื่องเข้าในสิ่งไม่ควรต้องเสพ ไม่ควรแก่พระอริยะะ นับเนื่องเข้าในสิ่งไม่ควรแก่พระอริยะะ เป็นธรรมดำ มีวิบากดำ อันผู้รู้ดีเตียน. ธรรมเหล่านั้น บางข้อปรากฏในกษัตริย์ก็มี ในพราหมณ์ก็มี ในแพศย์ก็มี ในศูทรก็มี.” “ดูก่อนผู้สี่วงศ์แห่งวิษณุและภักทวาเซทั้งหลาย! บุคคลบางคนในโลกนี้ ที่เป็นกษัตริย์ก็มี พราหมณ์ก็มี แพศย์ก็มี ศูทรก็มี ย่อมเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม; ย่อมเว้นจากการพุดเท็จ การพุดส่อเสียด การพุดคำหยาบ การพุดเพื่อเจ้อ; ย่อมเป็นผู้ไม่มักได้ ไม่มีจิตพยาบาท ไม่มีความเห็นผิด. ธรรมเหล่านี้ เป็นอกุศลนับเนื่องเข้าในอกุศล ไม่มีโทษ นับเนื่องเข้าในสิ่งไม่มีโทษ ควรต้องเสพ นับเนื่องเข้าในสิ่งควรต้องเสพ ควรแก่พระอริยะะ นับเนื่องเข้าในสิ่งควรแก่พระอริยะะ เป็นธรรมขาว มีวิบากขาว อันผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านั้นบางข้อปรากฏในกษัตริย์ก็มี ในพราหมณ์ก็มี ในแพศย์ก็มี ในศูทรก็มี.” “ดูก่อนผู้สี่วงศ์แห่งวิษณุและภักทวาเซทั้งหลาย เมื่อวาระทั้ง ๔ ยังดาษดินทั้ง ๒ ทางยังประพฤติทั้งในธรรมที่ดำและขาว ที่ผู้รู้ดีเตียนและสรรเสริญ อยู่อย่างนี้ คำใดที่พวกพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า วรณะพราหมณ์เท่านั้น ประเสริฐสุด วรณะอื่นๆเลว, วรณะพราหมณ์เท่านั้นขาว วรณะอื่นๆดำ, พราหมณ์ทั้งหลายเท่านั้น ย่อมบริสุทธิ์ คนที่ไม่ใช่พราหมณ์ ย่อมไม่บริสุทธิ์, พราหมณ์ทั้งหลายเป็นบุตรเป็นโอรสของพรหม เกิดจากปากพรหม มีพรหมเป็นแดนเกิด, เป็นผู้อันพรหมสร้างสรร เป็นทายาทของพรหม ดังนี้ วิญญูชนทั้งหลายย่อมไม่รับรู้คำกล่าวของพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร”, “ดูก่อนผู้สี่วงศ์แห่งวิษณุและภักทวาเซทั้งหลาย เพราะบรรดาวรณะ ๔ เหล่านี้ ผู้ใด เป็นภิกษุ เป็นพระอรหันต์ สิ้นอาสวะ (กิเลสที่ตองสันดาน) แล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ได้ทำหน้าที่เสร็จแล้ว วางภาระแล้วบรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นกิเลสเป็นเหตุมัดสัตว์ไว้ในภพแล้ว พ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นย่อมกล่าวได้ว่าเลิศกว่าวรณะทั้ง ๔ เหล่านี้โดยธรรม อย่างแท้จริง มิใช่โดยอธรรม เพราะว่าธรรมเป็นของประเสริฐสุดในหมู่ชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต”¹⁶

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

ตามอัคคัญสูตรในพระไตรปิฎก สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสสรุปว่า “สมณะคือพระอริยะบุคคลที่แยกออกมาบวชจากวรรณะ ๔ นั้น โดยไม่จำกัดชาติชั้นวรรณะ เมื่อสำเร็จกิจพรหมจรรย์เป็นพระอรหันต์สิ้นกิเลสหมดแล้วก็ปรากฏว่า เป็นผู้เลิศสูงสุดกว่าวรรณะเดิมทั้ง ๔ ของตน เพราะฉะนั้นธรรมเท่านั้นจึงชื่อว่าเป็นของประเสริฐสูงสุดในหมู่มนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”¹⁷

ดังนั้น การจำแนกชนชั้นมนุษย์เป็น ๔ ชั้นชั้นดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นไม่ได้พิจารณาชาติตระกูลหรือวรรณะเป็นหลักเกณฑ์ในการจำแนกจำพวกมนุษย์ รวมทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับชนชั้นวรรณะในการจำแนกจำพวกมนุษย์ เพราะว่าในจำพวกมนุษย์ชนชั้นที่สูงที่สุดหรือประเภทของดอกบัวเหนือน้ำ ก็เป็นลักษณะจำพวกที่เกิดขึ้นจากความสามารถของตัวมนุษย์เองในการรับรู้และเข้าใจในธรรมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ไม่ว่ามนุษย์ผู้นั้นจะถูกจัดให้สังกัดในชนชั้นใด หรือถือกำเนิดขึ้นมาในวรรณะใด กล่าวคือ การจำแนกชนชั้นมนุษย์โดยการถือกำเนิดเป็นหลักตามระบบวรรณะนั้นไม่ถูกต้อง ควรยกย่องความรู้และความประพฤติของคนเป็นเครื่องที่จะตัดสินว่า ใครประเสริฐกว่ากัน มีความรู้และความประพฤติก็ยังคงมีความแตกต่างกัน และสมบุรณ์มากน้อยกว่ากัน คนที่มีความรู้และความประพฤติดีที่สุด ย่อมประเสริฐที่สุดในเทวดาและมนุษย์ ดังเช่น การที่องค์คุลีมาลซึ่งเป็นโจรป่ามีความโหดเหี้ยม ก็สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่มนุษย์ในจำพวกสูงสุด เป็นผู้เลิศกว่ามนุษย์ในวรรณะทั้ง ๔ ได้ เพราะสามารถที่จะเข้าใจเนื้อหาแห่งธรรมะที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้¹⁸ ซึ่งการเปลี่ยนชนชั้นนี้ก็ไม่เกี่ยวกับการที่องค์คุลีมาลถือกำเนิดในวรรณะพราหมณ์ และศึกษาวิชาความรู้จากสำนักพราหมณ์ก่อนที่จะมาเป็นโจรป่า แต่เกิดขึ้นจากการที่องค์คุลีมาลสามารถที่จะรับรู้ธรรมอันพิเศษนี้ได้¹⁹

ซึ่งหมายความว่า การจำแนกมนุษย์เป็น ๔ จำพวกตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ไม่ได้เป็นการจำแนกมนุษย์ตั้งแต่มนุษย์ผู้นั้นได้ถือกำเนิดมา และการจำแนกนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้น

¹⁷ พระปริยัติเวที (เรียบเรียง), พระไตรปิฎก แปล ย่อ: พระสูตรตันตปิฎก (ทีฆนิกาย), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, ๒๕๑๘), หน้า ๒๙๕.

¹⁸ ไปรตดู อังคุลีมาลสูตร มัชฌิมนิกาย สูตรตันตปิฎก พระไตรปิฎก

¹⁹ ไปรตดู กว่าโลกนี้จะสว่าง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ฟ้าอภัย จำกัด, ๒๕๓๘),

จากการตัดสินใจของใคร รวมทั้งไม่ได้เกิดขึ้นจากการตัดสินใจของรัฐหรือสังคม เพราะการจำแนกจำพวกมนุษย์นี้เป็นผลจากตัวมนุษย์เอง อันเกิดขึ้นจากลักษณะของมนุษย์แต่ละคนที่จะปรากฏเป็นความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะมีระดับความสามารถในการรับรู้ธรรมอันพิเศษนี้ในระดับที่ต่างกัน อันนำมาซึ่งลักษณะที่สามารถจะจำแนกจำพวกมนุษย์ตามความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษนี้

โดยลักษณะการจำแนกจำพวกมนุษย์ในลักษณะอื่นๆที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ต่างก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกับการจำแนกจำพวกมนุษย์เป็น ๔ จำพวกตามการเปรียบเทียบกับดอกบัว ๔ เหล่า ซึ่งลักษณะการจำแนกจำพวกมนุษย์ในลักษณะอื่นตามที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกายนั้น ได้มีการจำแนกมนุษย์เป็น ๓ จำพวก และ ๔ จำพวกในประเด็นต่างๆ ดังเช่นการจำแนกจำพวกมนุษย์เป็น

-๑)บุคคลผู้หมดหวัง (นิราโส) หมายถึง บุคคลที่เมื่อเห็นบุคคลอื่นได้ดี แต่ก็ไม่มีความคิดเลยว่าจะทำให้ได้เหมือนบุคคลนั้น,

๒)บุคคลผู้หวัง (อาสังโส) หมายถึง บุคคลซึ่งเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ก็มีความหวังในการที่จะเป็นเหมือนบุคคลผู้นั้น,

๓)บุคคลผู้ไม่หวัง (วิคตาโส) หมายถึงบุคคลที่เมื่อเห็นบุคคลอื่นได้ดี ก็ไม่หวังที่จะเป็นอย่างนั้น เพราะตนเองก็ได้รับแล้ว ความกระหายอยากก็หมดไป

(อง. ติก. ๒๐/๑๓๕/๔๕๒)²⁰

-๑)บุคคลบางพวกได้เห็น หรือไม่ได้เห็นพระตถาคตก็ตาม ได้ฟังหรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยของพระตถาคตก็ตาม ย่อมไม่อาจก้าวลงสู่คลองแห่งกุศลธรรมได้ เปรียบเหมือนคนไข้บางพวกจะได้โภชนะอันเป็นที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้เภสัชอันเป็นที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้ผู้อุปฐากที่เหมาะสมหรือไม่ได้ก็ตาม ก็ไม่อาจหายจากอาพาธได้,

²⁰ วคิน อินทสระ, พระสูตรต้นตปิฎกอังคุตตรนิกาย, (กรุงเทพมหานคร, มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๑-๑๐๔.

๒)บุคคลบางพวกได้เห็นพระตถาคตหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยของพระตถาคตหรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมสามารถก้าวลงสู่คลองแห่งกุศลธรรมได้ เปรียบเหมือนคนไข้บางพวกที่ได้โภชนะอันเป็นที่สบายหรือไม่ก็ตาม ย่อมหายจากโรคได้ กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยแก่กล้า บารมีธรรมสูง ฟังตนเองได้ในกุศลธรรม ไม่ต้องอาศัยพระตถาคตก็ได้

๓)บุคคลบางพวกเมื่อได้เห็นพระตถาคต หรือได้ฟังธรรมวินัยของพระตถาคต จึงอาจก้าวลงสู่คลองแห่งกุศลธรรมได้ หากไม่ได้เห็นพระตถาคต หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยของพระตถาคต ก็ไม่อาจก้าวลงสู่คลองแห่งกุศลธรรมได้ เปรียบเหมือนคนไข้บางพวกเมื่อได้โภชนะเภสัช และผู้อุปฐากอันเหมาะสมจึงหายโรค หากไม่ได้ก็ไม่หาย กล่าวคือ เป็นอกัปปบุคคล เป็นปทปรมบุคคล บารมีธรรมยังน้อยเหลือเกินจะสั่งสอนเท่าไรก็ไม่อาจเข้าใจธรรมได้ ต้องประดับประดาครอบคอบจนกว่า บารมีจะแก่กล้าพร้อมที่จะรับธรรมได้

(อง. ติก. ๒๐/๑๕๑/๔๖๑)²¹

-๑)บุคคลผู้ได้อาศัยผู้ใดแล้ว ได้ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์,

๒)บุคคลผู้ได้อาศัยผู้ใดแล้วรู้ปริยัติ,

๓)บุคคลผู้ได้อาศัยผู้ใดแล้ว ได้เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ

(อง. ติก. ๒๐/๑๕๕/๔๖๓ -ผู้อุปการะที่ไม่มีใครยิ่งกว่า ๓)²²

-๑)ผู้มีปัญญาคว่ำ (อวกุชชปัญญา) หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งไปสู่อารามแล้ว ฟังธรรม แต่ไม่มนสิการธรรมนั้นทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ลุกจากที่ฟังธรรม แล้วก็ไม่มนสิการ ธรรมจึงไม่ติดอยู่เลย เหมือนหม้อที่คว่ำอยู่ ไม่อาจชั่งน้ำไว้ได้,

๒)ผู้มีปัญญาเหมือนชายพก (อุจจันคปัญญา) หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งไปสู่อารามแล้ว ฟังธรรม มนสิการธรรมทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด คือมนสิการทุกระยะ แต่พอลุกจากที่ฟังธรรมแล้วก็ไม่ใส่ใจอีกเลย ธรรมก็ติดอยู่ได้เพียงเวลานั่งฟังอยู่เท่านั้น,

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

๓)ผู้มีปัญญาหนาแน่น (ปญฺญานฺ) หมายถึง บุคคลผู้ไปสู่อารามแล้ว ฟังธรรมแล้ว ขณะฟังก็กำหนดธรรมใจไปตามธรรมทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด ลุกจากที่ฟังธรรมแล้วก็ใส่ใจในธรรมนั้นอยู่เสมอ ธรรมจึงติดอยู่ได้ เปรียบเหมือนหม้อน้ำที่หงายไว้ น้ำสามารถขังอยู่ได้ตลอด (อภ. ติก. ๒๐/๑๖๔/๔๖๙)²³

-๑)ผู้มีสุตะน้อย และไม่เข้าถึงสุตะ ได้แก่ผู้ได้ศึกษาธรรมวินัยน้อย และไม่เข้าใจธรรม ไม่รู้อรรถ ไม่รู้ธรรม (เหตุผล) ไม่ปฏิบัติธรรมตามสมควร,

๒)ผู้มีสุตะน้อย แต่เข้าถึงสุตะ ได้แก่ผู้ศึกษาธรรมวินัยน้อย แต่เข้าใจอรรถ รู้ธรรม และปฏิบัติธรรมตามสมควร,

๓)ผู้มีสุตะมากแต่ไม่เข้าถึงสุตะ ได้แก่ผู้ศึกษามาก เป็นพหูสูตร แต่ไม่รู้อรรถ ไม่รู้ธรรม ที่ตนศึกษานั้น ไม่ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ความรู้,

๔)ผู้มีสุตะมากด้วย เข้าถึงสุตะด้วย ได้แก่ผู้ศึกษามากด้วย รู้อรรถ รู้ธรรม และปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ความรู้

(อภ. จตุก. ๒๑/๘/๖)²⁴

-๑)บุคคลผู้ตรัสรู้ธรรมได้เร็ว (อุคฆตติตฺถุญฺ) เป็นผู้มีปฏิภาณเป็นอย่างดี ท่านผู้เทศนาเพียงยกหัวข้อขึ้นแสดง ก็เข้าใจแล้ว ตัวอย่างเช่น พระอัสสชิแสดงแก่พระสารีบุตรครั้งยังเป็นปริพพาชกว่า “ความเกิด และดับแห่งธรรมทั้งหลาย เพราะเหตุ” พระสารีบุตรเข้าใจดีว่า หัวใจพระพุทธศาสนาที่ว่าสิ่งนั้นๆสารพัดทุกอย่างเป็นเหตุ และผลแห่งกันและกัน เกิดขึ้นก็เพราะเหตุ ดับก็เพราะสิ้นเหตุ,

๒)บุคคลผู้ตรัสรู้ธรรม เมื่อเขาจำแนกแจกแจงแล้ว (วิปจิตฺถุญฺ) เป็นผู้มีปฏิภาณไม่ถึงอย่างนั้น ต่อเมื่อได้ฟังอธิบายความจึงเข้าใจได้ ตัวอย่างพระปัญจวัคคีย์ได้ฟังพระศาสดาตรัสว่า “ปัญญาขันธเป็นอนัตตา แล้วทรงอธิบายว่า ถ้าปัญญาขันธเป็นอนัตตาแล้วไซ้ ปัญญาขันธนั้นจะไม่พึงเป็นไปเพื่อความลำบาก และจะพึงปรารถนาได้ตามใจว่า ขอจงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย” ท่านเข้าใจแล้ว,

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒

๓)บุคคลผู้ที่พอแนะนำได้ แต่ต้องพำร่าสอนบ่อยๆ (เนยยะ) หมายถึงบุคคลผู้เรียนอยู่ สอบถามอยู่ ทำในใจโดยแยบคายอยู่ คบหาสมาคมกับกัลยาณมิตรอยู่ แล้วบรรลุนิพพานได้โดยลำดับ เป็นผู้พอจะฝึกสอนอบรมได้ต่อไปอย่างคนสามัญ,

๔)บุคคลผู้ไม่อาจรู้ธรรมได้เลย ไม่ว่าจะเรียนอย่างไร สอนกันอย่างไร (ปทปรมะ) ได้แก่บุคคลผู้ลึกลับว่าฟัง ไม่ยังประโยชน์ให้สำเร็จเพราะการฟัง แม้เป็นผู้ฟังมาก กล่าวมาก เรียนมาก จำได้มาก ก็หาบรรลุนิพพานในชาตินั้นได้ไม่

(อง. จตุก. ๒๑/๑๘๓/๑๓๓)²⁵

จะเห็นได้ว่าการจำแนกจำพวกมนุษย์เป็นจำพวกต่างๆตามที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย พระไตรปิฎก ไม่ว่าจะเป็นการจำแนกจำพวกมนุษย์เป็นในลักษณะใด แต่โดยรวมแล้วต่างก็ถึงลักษณะของความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นหลักเกณฑ์สำคัญของการจำแนกจำพวกมนุษย์

ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามลักษณะการจำแนกชนชั้นในพระไตรปิฎก ย่อมแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเชื่อว่า มนุษย์ในโลกนี้ประกอบไปด้วยชนชั้นที่แตกต่างกันตามความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษอยู่ ๔ ประเภท ดังนั้นการตีความไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องความสามารถในการทำความเข้าใจและรับรู้ธรรมอันพิเศษ หรือความสามารถในการ ทำการตีความสรรพสิ่งต่างๆย่อมมีการตีความที่แตกต่างกัน อย่างน้อยที่สุดใน ๔ ลักษณะตาม ความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษของมนุษย์ที่แตกต่างกันของชนชั้นทั้ง ๔ ตาม ลักษณะการจำแนกชนชั้นมนุษย์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ดังนั้น หากพิจารณาตามลักษณะความสามารถในการใช้สมองของมนุษย์ในการทำ ความเข้าใจในธรรมอันพิเศษตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การพิจารณาตีความในเรื่องการ จำแนกชนชั้นในพระไตรปิฎกย่อมสามารถที่จะได้รับการตีความในลักษณะที่ต่างกันได้ กล่าวคือ หากพิจารณาโดยตรงตามลายลักษณ์อักษร จะพบว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้จำแนก มนุษย์เป็น ๔ ชนชั้น โดยอาศัยความแตกต่างในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๓-๒๖๕.

ละคนเป็นเกณฑ์ในการจำแนกชนชั้น ซึ่งเป็นการจำแนกโดยอาศัยเกณฑ์จากระดับความสามารถ ในการรับรู้และเข้าใจในธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่ละคน

แต่จากลักษณะการจำแนกชนชั้นมนุษย์ดังกล่าว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ แสดงถึงลักษณะอันเป็นรูปธรรมในการจำแนกชนชั้น และลักษณะอันเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยน ชนชั้นมนุษย์ เพราะจากลักษณะหลักเกณฑ์การจำแนกชนชั้นมนุษย์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ไม่ได้เป็นลักษณะรูปธรรมที่สามารถจะกำหนดการสังกัดมนุษย์แต่ละคนได้อย่างชัดเจน เพราะ ลักษณะเกณฑ์การจำแนกนั้นเมื่อเปรียบเทียบในทางโลกก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างเท่าใด แต่ ต้องพิจารณาผลในทางธรรมจึงจะสามารถพบความแตกต่างได้ เพราะลักษณะธรรมที่สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้่นั้นเป็นธรรมที่ทำให้พ้นทุกข์ ซึ่งก็คือหมดสิ้นจากกิเลสในทางโลก ซึ่ง การที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจำแนกมนุษย์เป็น ๔ ชนชั้นก็น่าที่จะมีความมุ่งหมายใน การแสดงให้เห็นถึงระดับการสอนธรรมให้มนุษย์เหล่านี้ที่จะต้องมีความแตกต่างกันตามลักษณะ การรับรู้ธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่ละคนอันเป็นผลจากลักษณะกรรม* ที่ก่อให้เกิดการแสดงออก หรือเจตนาของมนุษย์แต่ละคน จึงอาจกล่าวได้ว่าการจำแนกชนชั้นที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น นอกจากความมุ่งหมายในการแสดงให้เห็นถึงลักษณะจำพวกต่างๆของมนุษย์ที่จะสามารถทำ ความเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว น่าที่จะสามารถพิจารณาตี ความความมุ่งหมายในลักษณะอื่นได้

กล่าวคือ จากลักษณะการจำแนกชนชั้นมนุษย์ที่ให้ความสำคัญเพียงความสามารถ ในระดับความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่ละคนเป็นเกณฑ์ในการ จำแนกและไม่ให้ความสำคัญในการจำแนกกับระบบ “วรรณะ” ทำให้ชนชั้นของมนุษย์ตามความ หมายในพระไตรปิฎกจึงเป็นเพียงชนชั้นที่เกิดจากการจำแนกโดยอาศัยธรรมชาติของมนุษย์แต่ละ คน ซึ่งตามความหมายในพระไตรปิฎกหมายถึงการที่มนุษย์แต่ละคนจะสังกัดในชนชั้นใดนั้น

* การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ ซึ่งเป็นหลักที่แสดง ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำซึ่งผูกพันอยู่กับชีวิตของคน โดยที่ความ ก้าวหน้าหรือถอยหลังของชีวิตก็ขึ้นอยู่กับหลักนี้ [คัดจาก เสรี พงศ์พิศ และคณะ, คน ในทรรศนะ ของ พุทธศาสนา อิสลาม และคริสตศาสนา, (กรุงเทพมหานคร:เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๐๕.]

เป็นผลจากธรรมชาติและกรรมของมนุษย์แต่ละคน สังคมหรือรัฐไม่ได้เป็นผู้กำหนดการสังกัดชนชั้นของมนุษย์แต่ละคน ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงเป็นผู้กระทำทำให้เกิดการจำแนกชนชั้นของตนเอง รวมทั้งเป็นผู้กระทำในการปรับเปลี่ยนตนเองไปสู่ชนชั้นอื่นที่สูงขึ้นได้

ซึ่งอาจพิจารณาในความมุ่งหมายแฝงในการจัดระบบสังคมได้ เพราะจากการจำแนกชนชั้นมนุษย์ที่อาศัยระดับความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่ละคนเป็นเกณฑ์และการกล่าวถึงวรรณะว่าเป็นเพียงการแบ่งหน้าที่กันทำในสังคมภายหลังจากที่มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสังคมนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างจากระบบวรรณะที่มีการจำแนกชนชั้นมนุษย์อย่างชัดเจนนับตั้งแต่มนุษย์ผู้นั้นได้ถือกำเนิด ซึ่งลักษณะการจำแนกดังกล่าวเป็นผลจากการตัดสินใจของสังคมหรือรัฐอันมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับชาติตระกูลและการสืบพันธุ์ นอกจากนั้นระบบชนชั้นวรรณะได้ให้ความสำคัญกับชนชั้นวรรณะในเรื่องการเปลี่ยนและการสังกัดชนชั้นของมนุษย์ ดังเช่นการที่วรรณะพราหมณ์และวรรณะกษัตริย์ต่างถือตัวเป็นชนชั้นสูงและไม่ทำการสมรสกับชนชั้นอื่น และถึงแม้เกิดสมรสจนมีบุตร บุตรที่เกิดมาก็จะถูกรังเกียจกลายเป็นชนชั้นจัณฑาลต่างจากวรรณะทั้ง ๔

ในขณะที่ การสังกัดชนชั้นตามความหมายในพระไตรปิฎกได้เปิดโอกาสให้กับการเปลี่ยนชนชั้นโดยไม่คำนึงถึงชาติตระกูลและชนชั้นวรรณะ เพราะมนุษย์ทุกคนสามารถที่จะบรรลุธรรมอันพิเศษได้เมื่อมนุษย์ผู้นั้นสามารถเข้าใจในธรรมอันพิเศษนี้ ซึ่งความหมายในที่นี้คือ การที่มนุษย์ทุกคนไม่ได้เกิดมามีชนชั้นที่ติดตายตัวตลอด มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่ชนชั้นที่สูงขึ้นได้ และมนุษย์ทุกคนสามารถที่จะเข้าถึงชนชั้นสูงที่สุดได้โดยไม่จำเป็นว่ามนุษย์ผู้นั้นจะสังกัดในระบบวรรณะใด หรือถือกำเนิดจากบิดามารดาวรรณะใด ดังเช่น พระอุบาลี ซึ่งถือกำเนิดในวรรณะต่ำ แต่สามารถบรรลุธรรมพิเศษเป็นพระอรหันต์และพระสาวกสำคัญของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น

ดังนั้นจากจุดนี้ หากถือตามลักษณะของภาษาที่มีความสัมพันธ์ในสองลักษณะ คือ ความหมายตรงและความหมายแฝงที่ขึ้นอยู่กับบริบทที่ใช้และวัฒนธรรมตลอดจนกาลเวลาหรือประวัติศาสตร์ การตีความย่อมสามารถที่จะกระทำในความหมายอื่นอันเกิดจากความหมายแฝงของภาษา กล่าวคือ การเปิดโอกาสในการสังกัดชนชั้นตามความสามารถในการใช้สมองของมนุษย์แต่ละคนย่อมหมายความว่า มนุษย์แต่ละคนจะสังกัดในชนชั้นใดนั้นเป็นผลสืบเนื่องจาก

การกระทำของตัวเองเป็นลักษณะที่มนุษย์แต่ละคนกำหนดการสังกัดชนชั้นของตนเองไม่ได้เกิดจากสภาวะอื่นนอกเหนือตัวมนุษย์แต่ละคน ดังนั้นลักษณะที่ให้โอกาสแก่มนุษย์ในการจำแนกชนชั้นของตัวเองตามลักษณะนี้ย่อมหมายความว่า เป็นการให้โอกาสแก่มนุษย์ที่จะเปลี่ยนแปลงชนชั้นของตน หรือเป็นลักษณะที่ให้โอกาสแก่มนุษย์ในการออกจากโครงสร้างการสังกัดชนชั้นที่เป็นอยู่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ย่อมที่จะส่งผลในลักษณะการผลักดันหรือสร้างทัศนคติให้มนุษย์แต่ละคนพยายามที่จะยกระดับการสังกัดชนชั้นของตน

นอกจากนั้น หากพิจารณาตามสภาพสังคมและรัฐภายในชมพูทวีป ซึ่งประกอบด้วยรัฐเล็กรัฐใหญ่* บางรัฐมีการปกครองแบบราชาธิปไตย บางรัฐมีการปกครองแบบสาธารณรัฐ ผู้ครองรัฐเหล่านี้ต่างก็ทำสงครามแย่งความเป็นใหญ่ระหว่างกัน และบางครั้งรัฐเล็กก็ต้องยอมอยู่ใต้อำนาจรัฐใหญ่เพื่อความปลอดภัย ซึ่งหากนำแนวความคิดในเรื่องการจำแนกชนชั้นในพระไตรปิฎกมาพิจารณาจะพบว่า การที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวถึงความเสมอภาคของการเข้าถึงชนชั้นสูงสุดตามความหมายของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะพัฒนาตนไปสู่สมมุขในชนชั้นที่สูงที่สุดนี้ และเมื่อมนุษย์ทุกคนสามารถที่จะปรับเปลี่ยนตนเองไปสู่ชนชั้นที่สูงที่สุดและรับรู้เข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ย่อมหมายความว่ามนุษย์ทุกคนเข้าใจในหลักของ “อริยสัจ ๔” ซึ่งจะทำให้มนุษย์แต่ละคนมุ่งเข้าหาชีวิตที่ปราศจากตัณหา ซึ่งรวมถึงชีวิตที่ปราศจากความอยากในการทำสงครามเพื่อชิงความเป็นใหญ่ของเจ้าผู้ครองรัฐต่างๆ อันจะนำมาซึ่งความสงบที่แท้ หรือความยุติธรรมที่แท้ในโลกมนุษย์ ดังเช่น การที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้หันกลับมาศึกษาธรรมและเลิกทำสงคราม เพราะเห็นว่า

*ในสมัยเริ่มเข้าสู่ยุคพุทธกาล หลักฐานทางปกรณ์บาลีแห่งพุทธศาสนาและหลักฐานทางศาสนาเช่นกล่าวถึงสาธารณรัฐหรืออาณาจักรที่มีเจ้าปกครอง ดังนี้ ศากยะแห่งนครกบิลพัสดุ์ พุลีแห่งนครอัลลภิปะ กาลามะแห่งนครเกสสปุตตะ ภัคคะแห่งนครสูงสูมาสคีรี วิเทหะแห่งนครมิถิลา ฉาตริกะแห่งนครไพสาลี โมริยะแห่งนครปิณฑลวัน มัลละแห่งนครปาวา มัลละแห่งนครกุสินารา ลิชฉวีหรือวัชชีแห่งนครไพสาลี และในสมัยพุทธกาลจากหลักฐานตามบาลีอุคตสถสูตรแห่งติกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระสุตตันตปิฎก ได้ปรากฏหลักฐานชื่อรัฐต่างๆอยู่ ๑๖ รัฐ ดังนี้ อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ บัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัชสกะ อวันตี คันธาระ กัมโพชะ (เปโรตตุ ดนัย ไชยโยธา, ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ, หน้า ๑๗๔-๑๗๕)

ความสุขที่แท้นั้นก็คือการได้ศึกษาธรรมและการเผยแพร่พุทธศาสนาให้เจริญ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการได้พัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ในชนชั้นสูงสุดตามการจำแนกในพระไตรปิฎก นั่นเอง

และเมื่อมนุษย์แต่ละคนในหมู่วรรณะต่างๆ ต่างมุ่งที่จะเข้าหาการจำแนกชนชั้นมนุษย์ในความหมายทางพุทธศาสนาที่มนุษย์แต่ละคนมีความเท่าเทียมกัน จึงทำให้มนุษย์แต่ละคนพยายามที่จะพัฒนาตัวเองเพื่อหนีจากสภาพความเลวร้ายของระบบวรรณะที่ดำเนินอยู่และมุ่งเข้าสู่การเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจในธรรมอันพิเศษ อันจะเป็นบ่อเกิดความยุติธรรมในสังคมมนุษย์ เพราะจากสภาพความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามความหมายในพระไตรปิฎกนั้น หมายความว่ามนุษย์คนหนึ่งไม่สามารถที่จะใช้ความได้เปรียบจากระบบความเชื่อที่ผ่านมาหรือการสืบสกุลมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์หรือรักษาประโยชน์ของกลุ่มตน หรือการแสวงหาประโยชน์โดยอ้างความเป็นสมมติเทพหรือตัวแทนของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าได้ต่อไป เพราะแนวความคิดตามพระไตรปิฎกได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งจากจุดนี้ ย่อมส่งผลต่อลักษณะความคิดความเชื่อต่อระบบสังคมที่มนุษย์ผู้นั้นสังกัด

นอกจากนั้น ความคิดในเรื่องการจำแนกชนชั้นในพระไตรปิฎกอาจพิจารณาในแง่มุมอื่นได้ ดังเช่น ปัญหาเรื่องสิทธิสตรี หรือความเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี เพราะในสมัยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระองค์ได้รับสตรีเข้ามาบวชในพุทธศาสนา ซึ่งในขณะนั้นสตรีมีฐานะเป็นทาส สตรีไม่ได้รับความเสมอภาคในสังคม สังคมในขณะนั้นไม่ยอมรับความสามารถของสตรี แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลับยกย่องความสามารถของสตรี พระองค์ทรงรับรองสตรีในพุทธมณฑลและทรงปฏิเสธข้อกล่าวหาว่าสตรีไม่สามารถบรรพชาอุปสมบทได้ และสตรีก็สามารถที่จะบรรลุนิพพานพิเศษได้ กล่าวคือ สตรีในความหมายทางพุทธศาสนานั้นไม่ได้มีความแตกต่างกับบุรุษในเรื่องของความเท่าเทียมกันในแง่ของความเป็นมนุษย์ สตรีสามารถที่จะบรรพชาเป็นภิกษุณีได้และสตรีสามารถที่จะบรรลุนิพพานพิเศษได้เช่นเดียวกับบุรุษ อันหมายถึงลักษณะความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติของบุรุษและสตรีในความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีเพียงความแตกต่างทางร่างกายเท่านั้นที่แสดงถึงความแตกต่างของบุรุษและสตรี

อนึ่ง หากพิจารณาตามแง่มุมของศาสนา จะพบว่าความคิดในเรื่องการจำแนกชนชั้นในพระไตรปิฎกซึ่งมีความแตกต่างกับความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะในเรื่องการถือ

การถือกำเนิดของมนุษย์ที่ระบอบวรรณะอ้างความแตกต่างของมนุษย์จากลักษณะการถือกำเนิดจากส่วนต่างๆของพระพรหมอันเป็นเหตุของความแตกต่างของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งหากพิจารณาในแง่มุมมองของการเผยแผ่ศาสนา ลักษณะการจำแนกชนชั้นมนุษย์ในพระไตรปิฎกย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบความเชื่อ เพราะหากพิจารณาจากลักษณะการดำเนินชีวิตของพวกเขาพรหมณ์ที่ถือตัวเองว่าเป็นชนชั้นสูง และอ้างถึงความเป็นวรรณะที่ประเสริฐสุดในหมู่วรรณะต่างๆเพราะเกิดจากปากพรหมเป็นผู้รับมรดกของพรหม และจากลักษณะการดูถูกสมเด็จพระเจ้าสัมมาสัมพุทธเจ้าของกลุ่มพรหมณ์บางพวก รวมทั้งลักษณะของหมู่วรรณะพรหมณ์เองที่ประกอบไปด้วยพรหมณ์ที่มีความสามารถ, พรหมณ์ที่เป็นไปตามชาติกำเนิดแต่ไม่มีความสามารถ ซึ่งก็ไม่ได้มีความพิเศษแตกต่างอะไรกับหมู่มนุษย์วรรณะอื่น ซึ่งในขณะนั้นประชาชนในประเทศอินเดียได้เริ่มเอื่อมระอาพิธีกรรมจากการที่ชนชั้นผู้เป็นพรหมณ์มีอำนาจสูงสุดและสามารถทำอะไรได้ตามพอใจ ซึ่งมีความสิ้นเปลืองในการประกอบพิธีกรรมอย่างมาก ในขณะที่พุทธศาสนาไม่ได้นิยมในการประกอบพิธีกรรม และลักษณะของศาสนาพรหมณ์ไม่ได้เปิดโอกาสให้คนทุกคนมีสิทธิในศาสนาได้อย่างเท่าเทียม พรหมณ์มีบทบาทในพิธีทางศาสนาเป็นตัวแทนของพระเจ้า ระบบชนชั้นวรรณะเข้มงวดและถือกันอย่างรุนแรง การถือชาติ ถือศักดิ์ ถือตระกูล เกิดขึ้นตามลัทธิพรหมณ์ที่ถือกันมาช้านาน การถือชนวรรณะชาติตระกูลได้กลายเป็นการเหยียดหยามกดขี่กีดกันชาติวรรณะที่ต่ำกว่าซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย จากจุดนี้สมเด็จพระเจ้าสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ใช้วิธีการในการแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ที่ไม่มีมนุษย์คนใดเกิดมามีความพิเศษเหนือมนุษย์ผู้อื่นตามธรรมชาติ เพื่อผลของการเผยแผ่ศาสนา เพราะในขณะนั้นพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ถือกำเนิดขึ้นมาใหม่ท่ามกลางกระแสสังคมตามความคิดของศาสนาพรหมณ์ โดยใช้วิธีการแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียม ความเสมอภาค และเสรีภาพของมนุษย์เพื่อผลของการเปิดกว้างแก่ผู้ศรัทธาและผู้บรรพชา ซึ่งผู้บวชในพุทธศาสนามาจากสกุลต่างๆทั้งที่เป็นพรหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทรและจัณฑาล สมเด็จพระเจ้าสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “กระแสที่ไหลมาจากแม่น้ำต่างๆอาทิแม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรพ เมื่อไหลมาถึงมหาสมุทรแล้วก็กลายเป็นน้ำในมหาสมุทรชื่อเดียวกันใด ผู้ที่มาจากตระกูลต่างๆบวชในพุทธศาสนาย่อมได้ชื่อเดียวกันว่าพุทธบริษัทฉันนั้น”²⁶

²⁶ ดนัย ไชยโยธา, ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ, หน้า ๑๕๓.

นอกจากความมุ่งหมายในการเผยแผ่ศาสนาแล้ว อาจกล่าวได้ว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความมุ่งหมายแฝงในการเปลี่ยนแนวคิดการจัดระบบสังคม เพราะจากแนวความคิดในเรื่องความเท่าเทียมและความเสมอภาคตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่ถือว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีเสมอกัน โดยไม่เห็นความสำคัญของชาติกำเนิดแต่เน้นเรื่องความประพฤติเป็นสำคัญ ทุกคนเมื่อมาอยู่ในพุทธศาสนาแล้วต่างเสมอกัน พระองค์ตรัสว่า “วรรณะทั้ง ๔ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วชื่อเสมอกัน โดยทรงเปรียบเทียบว่าถ้านำไม้ตาละ ไม้มะม่วง ไม้มะเดื่อ ที่แห้งมาเผาไฟ ผลคือเปลวไฟ สีของไฟและเปลวไฟที่เกิดขึ้นก็จะไม่ต่างอะไรกัน”²⁷ ซึ่งแนวความคิดในพุทธศาสนานี้ได้โจมตีความเชื่อที่มกมายทั้งหลาย และเป็นคำสอนที่คัดค้านการหลู่เกียรติมนุษย์ตลอดจนคัดค้านการจำกัดโอกาสที่มนุษย์จะเจริญเติบโตและมีชีวิตสูงส่งขึ้น ซึ่งหากเปรียบกับความคิดของพราหมณ์ที่ชนชั้นวรรณะไม่ได้เปิดโอกาสในการมีชีวิตที่สูงขึ้น ดังเช่นการที่วรรณะศูทรเป็นวรรณะที่ไม่มีสิทธิในการศึกษาหรือแม้แต่ฟังการสาธยายคำภีร์พระเวทได้ ซึ่งถือเป็นการจำกัดโอกาสในการเรียนรู้ของมนุษย์ และถึงแม้ระบบวรรณะจะได้อ้างถึงการมีชีวิตที่สูงขึ้นได้ของวรรณะศูทร แต่จากลักษณะของการมีชีวิตที่สูงขึ้นนั้นไม่ได้แสดงให้เห็นถึงการมีชีวิตที่สูงขึ้นในชาตินั้น ซึ่งต่างจากพุทธศาสนาที่การมีชีวิตที่สูงขึ้นเป็นเรื่องในโลกปัจจุบันและเป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนมีโอกาสและมีสิทธิในการแสวงหาชีวิตที่สูงขึ้น

สรุป

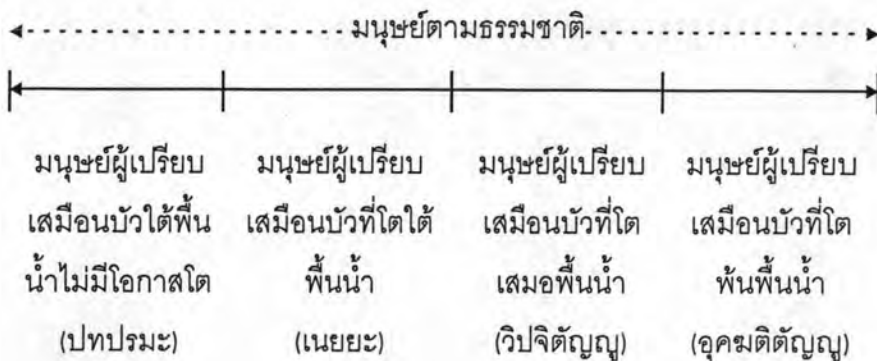
การจำแนกชนชั้นในพระไตรปิฎก เป็นการจำแนกโดยอาศัยลักษณะอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนในการจำแนก ซึ่งหมายถึงการอาศัยความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกมนุษย์ โดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้จำแนกมนุษย์เป็นสี่ชนชั้น ซึ่งลักษณะการจำแนกเป็นการจำแนกที่เกิดขึ้นโดยตัวมนุษย์แต่ละคนเป็นผู้กำหนด รัฐหรือสังคมไม่ได้มีส่วนสำคัญหรือสัมพันธ์ในการจำแนกชนชั้นแต่อย่างใด รวมทั้งระบบชนชั้นวรรณะอันเป็นการจัดระบบสังคมในขณะนั้นไม่ได้มี

²⁷ กัณณกัตตสูตร สุตตันตปิฎก เล่ม ๑๓ หน้า ๕๑๗. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

ความสัมพันธ์หรือความสำคัญต่อการจำแนกชนชั้นในพระไตรปิฎกแต่อย่างใด การจำแนกชั้นนี้เป็นไปตามความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน

การจำแนกชนชั้นตามพระไตรปิฎกได้กล่าวอ้างถึงความเสมอภาคของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งมนุษย์ทุกคนต่างก็มีสิทธิในการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองไปเป็นมนุษย์ในชนชั้นสูงขึ้นได้ โดยความเชื่อในเรื่องวรรณะที่ปรากฏเป็นสาระสำคัญของระบบสังคมนั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวว่าเป็นเพียงการแบ่งหน้าที่กันทำในสังคมเท่านั้น แต่เกิดการนำมาใช้ในทางที่ผิดเพียงเพื่อผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งความแตกต่างที่มนุษย์จะพึงมีได้นั้นเป็นความแตกต่างในเรื่องของระดับความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ซึ่งหมายถึง

มนุษย์ตามธรรมชาตินั้นมีความเท่าเทียมกันในแง่ของความเป็นมนุษย์แต่มีความแตกต่างในแง่ของระดับความสามารถในการทำความเข้าใจธรรมอันพิเศษ ซึ่งเปรียบเทียบมนุษย์โดยธรรมชาติได้กับเส้นตรงในแนวนอน ซึ่งมนุษย์ทุกคนอยู่ในระดับเดียวกันตามแนวเส้นตรง แต่ก็มีความแตกต่างกันตามลักษณะซ้าย-ขวาของเส้นตรงตามแนวนอนนั้น ซึ่งอาจแสดงให้เห็น ดังนี้

จากเส้นตรง เปรียบได้ว่า มนุษย์ตามธรรมชาตินั้นมีความเท่าเทียมกันในแง่ของความเป็นมนุษย์แต่จะมีความแตกต่างกันในแง่ของระดับความสามารถในการเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ (ซึ่งเปรียบไว้กับดอกบัวทั้ง ๔ เหล่า) โดยลักษณะความแตกต่างจะเป็นในทางซ้าย-ขวาเท่านั้น มนุษย์แต่ละคนจะไม่มีมีความแตกต่างในทางแนวตั้ง ซึ่งหมายถึงไม่มีมนุษย์ผู้หนึ่งอยู่เหนือกว่ามนุษย์ผู้ใดตามแนวตั้ง โดยจะมีมนุษย์ที่อยู่เหนือกว่า

มนุษย์ผู้อื่นก็โดยลักษณะของความสามารถอันเกิดจากความเข้าใจในธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่ละคนซึ่งเป็นผลจากกรรมของมนุษย์ผู้นั้น และนอกจากนั้นตามลักษณะเส้นตรงในแนวนอนนี้ มนุษย์ทุกคนจึงมีโอกาสและมีสิทธิในการเปลี่ยนแปลงการสังกัดชนชั้นของตนได้ทั้งในทางที่ดีขึ้นและเลวลงโดยไม่มีปัจจัยใดๆจะเป็นสิ่งกีดขวางการสังกัดชนชั้นมนุษย์ได้นอกจากตัวมนุษย์แต่ละคนเอง (ตามแนวความคิดในพระไตรปิฎกที่การเป็นมนุษย์ในชนชั้นที่เปรียบกับดอกบัวที่บานพ่นน้ำเป็นชนชั้นมนุษย์ที่ประเสริฐสุดและการเป็นมนุษย์ในชนชั้นที่เปรียบกับดอกบัวที่อยู่ใต้พื้นน้ำไม่มีโอกาสไหลเหนือน้ำเป็นมนุษย์ในชนชั้นที่เลวที่สุด) ซึ่งลักษณะต่างๆนี้ได้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์นั้นโดยธรรมชาติมีความเท่าเทียมกัน จะมีความแตกต่างก็เป็นผลจากความสามารถของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งลักษณะดังกล่าวไม่ได้เป็นความแตกต่างที่เกิดจากการตัดสินใจของใคร แต่เป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากตัวมนุษย์ผู้นั้นเอง

ซึ่งการจำแนกชนชั้นมนุษย์ในพระไตรปิฎกได้ก่อให้เกิดลักษณะการทำทนายระบบความเชื่อของสังคมหรือก่อให้เกิดแนวความคิดการปฏิรูปสังคม จากการแสดงให้เห็นถึงที่มาของการแบ่งชนชั้นวรรณะซึ่งส่งผลสู่แนวความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามธรรมชาติ รวมทั้งการยกย่องฐานะของสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษ ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมขณะนั้นที่มีการจำแนกชนชั้นตามระบบวรรณะซึ่งถือกันอย่างรุนแรง และแสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันอย่างชัดเจนของมนุษย์ในแต่ละชนชั้นนั้น อาจพิจารณาตีความได้ว่า การจำแนกชนชั้นตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีความมุ่งหมายอื่นนอกเหนือจากการแสดงให้เห็นความแตกต่างของมนุษย์ในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษนั้น กล่าวคือ

หากพิจารณาในเรื่องการเผยแผ่ศาสนา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อาศัยการแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์เป็นหลักจิตวิทยาในการเผยแผ่ เพราะจากลักษณะดังกล่าวทำให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สามารถเข้าถึงมนุษย์ในทุกชนชั้นวรรณะ และมนุษย์ทุกคนสามารถที่จะเข้าถึงพุทธศาสนาได้โดยไม่มีปัจจัยในด้านใดเป็นเครื่องขัดขวางการเข้าถึงพุทธศาสนา ซึ่งจากจุดนี้ได้ทำให้พุทธศาสนามีความได้เปรียบในการเผยแผ่ศาสนาท่ามกลางสังคมที่มีฐานความเชื่อบนระบบวรรณะและศาสนาพราหมณ์

หากพิจารณาในแง่มุมของการจัดระบบสังคม จากการอธิบายในเรื่องวรรณะในลักษณะใหม่ได้ทำให้ชาติกำเนิดหมดความสำคัญและวรรณะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงกันได้ ซึ่งลักษณะ

วาระในศาสนาพราหมณ์เป็นของศักดิ์สิทธิ์เพราะเกิดจากพระผู้เป็นเจ้า เมื่อเกิดในวาระใดแล้วก็มีหน้าที่ที่ตายตัวเปลี่ยนแปลงไม่ได้ทั้งหน้าที่และวาระ ทำให้คนเหลื่อมล้ำกันตั้งแต่เกิด สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแก้ไขความคิดนี้โดยอธิบายว่าการแบ่งวาระนี้แท้จริงเป็นเรื่องของการแบ่งหน้าที่กันทำ พราหมณ์กับศูทรไม่ได้ต่างกันที่การเกิด ศูทรหรือพราหมณ์ก็สามารถที่จะเป็นสาวกหรืออรหันต์ในพุทธศาสนาได้ ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคของมนุษย์ เพื่อผลในการปฏิรูปสังคมให้มีลักษณะที่เป็นธรรมในแง่ของความเป็นมนุษย์ที่มนุษย์ผู้หนึ่งไม่สามารถที่จะอ้างความเป็นตัวแทนพระเจ้าหรือสมมติเทพมาแสวงหาประโยชน์จากมนุษย์ผู้อื่นได้ รวมทั้งในแง่ของการปฏิรูปสังคมให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

หากพิจารณาในแง่ของตัวมนุษย์เอง การเปิดโอกาสในการสังกัดชนชั้นโดยอาศัยเพียงเกณฑ์ความสามารถของตัวมนุษย์ในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษเท่านั้น ย่อมหมายความว่าคนที่มนุษย์คนหนึ่งจะสังกัดในชนชั้นใดนั้นเป็นผลจากการกระทำของตัวมนุษย์เอง ทำให้มนุษย์แต่ละคนย่อมต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองไปเป็นมนุษย์ในชนชั้นที่สูงขึ้น ซึ่งส่งผลในลักษณะของการพัฒนาคุณภาพของคน อันจะส่งผลทั้งในแง่ของตัวมนุษย์เองและส่งผลให้กับสังคมที่มนุษย์ผู้นั้นสังกัด

นอกจากนั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านำที่จะมีความมุ่งหมายในเรื่องการสร้าง ความสงบสุขให้สังคม เพราะจากการเปิดโอกาสให้มนุษย์ในทุกชนชั้นสามารถที่จะเข้าสู่พุทธศาสนาได้นั้น ย่อมหมายความว่ามนุษย์ในสังคมนั้นต่างก็สามารถที่จะรับฟังธรรมในพุทธศาสนาได้ ซึ่งย่อมส่งผลในแง่ของการลดภาวะของความวุ่นวายรวมถึงภาวะสงครามได้โดยเฉพาะในส่วนของผู้ปกครองที่มักเป็นผู้เริ่มก่อสงครามเพื่อการขยายจักรวรรดิและแสนยานุภาพต่อรัฐต่างๆ ซึ่งเป็นผลจากลักษณะการแบ่งชนชั้นตามระบบวรรณะที่พวกพราหมณ์ได้เน้นให้วรรณะกษัตริย์มีหน้าที่ในการทำการรบ การทำสงคราม ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการรุกราน การสงคราม สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อธิบายถึงที่มาของผู้ปกครองว่าแท้จริงแล้วผู้ปกครองมีหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทของประชาชน และทำนุบำรุงสุขให้ประชาชน อันเป็นลักษณะหน้าที่ทางสังคมของผู้ปกครองเมื่อมนุษย์รวมตัวเป็นสังคม แต่พราหมณ์ได้นำมาอธิบายในทางที่ผิด สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงอธิบายถึงความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติของมนุษย์ และอธิบายถึงความแตกต่างทางหน้าที่ทางสังคมซึ่งไม่ใช่ตัวชีวิตการจำแนกชนชั้นของมนุษย์ และทรงสอนถึงธรรมของผู้

ปกครองในการปกครองสังคมให้มีความสงบสุขอย่างแท้จริง ดังเช่น การที่พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเลิกขยายอิทธิพลโดยการสงคราม แต่หันมาเผยแผ่ธรรมแทน อันเป็นผลจากการที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสำนึกได้ถึงความเสียหายที่สงครามนำมาสู่ และเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชได้สนทนารธรรมกับพระภิกษุรูปหนึ่ง (อุปกุปต์) พระองค์จึงหันมาศึกษาธรรมในพุทธศาสนาและทรงเป็นอุบาสกที่สำคัญของพุทธศาสนาที่นำพุทธศาสนาเผยแผ่ไปทั่วทุกอาณาจักร ซึ่งลักษณะการเผยแผ่ธรรมและลักษณะการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราชในเวลาต่อมานั้นเปรียบได้กับลักษณะการปกครองแบบธรรมราชาอันปรากฏในพระไตรปิฎก

และหากพิจารณาในแง่ของการจัดระบอบการปกครองของรัฐ ซึ่งตามอัครคัมภีร์ได้กล่าวถึงที่มาของผู้ปกครองว่ามาจากการเลือกของประชาชนจากหมู่ของพวกประชาชน อันหมายถึงผู้ปกครองก็คือประชาชนคนหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้มีความพิเศษแตกต่างจากมนุษย์ผู้อื่นทั้งจากชาติกำเนิดหรือจากลักษณะพิเศษใดๆ ผู้ปกครองก็คือมนุษย์ในลักษณะเดียวกับมนุษย์ทั่วไปที่เกิดจากชลาพุชะ* เหมือนมนุษย์ผู้อื่น โดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ทรงกล่าวถึงระบอบการปกครองว่าระบอบใดจะเป็นระบอบที่ดีที่สุด รวมทั้งไม่ได้สร้างระบอบการปกครองขึ้นมาใหม่* แต่ทรงเน้นความสำคัญที่การเป็นผู้ปกครองที่ดี โดยสอนธรรมที่จะทำให้ระบบการเมืองที่มีอยู่

* หมายถึง สัตว์ที่เกิดในครรภ์ คือ คลอดออกมาเป็นตัว เช่น คน โค สุนัข แมว

* การที่กล่าวว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีแนวความคิดเป็นประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ ฯลฯ ล้วนเป็นการตีความที่อาศัยจุดยืนของปัจจุบัน (Presentism) ในการศึกษาตีความทั้งสิ้น เพราะหากพิจารณาตามพระไตรปิฎกแล้ว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ทำการสอนระบอบการเมืองแบบใหม่ ไม่ได้สอนว่าระบอบการปกครองใดดีที่สุด วิธีการได้มาซึ่งผู้ปกครองใดเป็นวิธีที่ดีที่สุด ฯลฯ แต่ทรงเน้นที่ธรรมของผู้ปกครองและเน้นถึงการเป็นผู้ปกครองที่ดีจะต้องยึดถืออะไรเป็นหลักในการปกครอง แต่ทั้งนี้หากพิจารณาถึงองค์ประกอบของสังคมตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อาจกล่าวได้ว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแสดงแนวความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามธรรมชาติ ซึ่งลักษณะดังกล่าวสามารถที่จะเป็นองค์ประกอบของระบอบการเมืองต่างๆได้ ดังนั้นการพยายามตีความหาข้อสรุปว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนระบอบการปกครองใดนั้นจึงเป็นเสมือนการตีความที่เน้นผู้ตีความในปัจจุบันเป็นหลัก ซึ่งทำให้การตีความและผลของการตีความนั้นถูกจำกัดอยู่ภายใต้บริบทของผู้ตีความในปัจจุบัน

ดำเนินไปเพื่อความสุขของประชาชน และรัฐเล็กรัฐใหญ่ต่างๆไม่ทำการรุกรานต่อกัน โดยทรงเน้นถึงการให้ผู้ปกครองของรัฐต่างๆมีลักษณะของธรรมราชาเพื่อที่จะขยายธรรมแทนการขยายอำนาจ โดยการปกครองที่ดีนั้นจะหมายถึง การปกครองที่สร้างสรรค์สังคมมนุษย์ให้เป็นสังคมที่ดี มีระเบียบอยู่ด้วยความสงบสุขและอุดมสมบูรณ์

ดังนั้น การกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ตามความหมายในพระไตรปิฎก จึงน่าที่จะเป็นการกล่าวถึงความหมายของความสามารถของการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ซึ่งหมายถึงความสามารถของมนุษย์ที่จะเข้าใจในความเป็นไปของวิถีชีวิตความทุกข์และการหลุดพ้นจากความทุกข์ของมนุษย์ อันเป็นผลให้ลักษณะแนวความคิดในพระไตรปิฎกไม่ได้เป็นการให้ความสำคัญกับความไม่เท่าเทียมของมนุษย์เป็นสาระสำคัญ เพราะจากการพิจารณาในส่วนของแนวความคิดในการจำแนกชนชั้นของมนุษย์ที่ปรากฏใน “พระไตรปิฎก” ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญของแนวความคิดของพุทธศาสนาก็ไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอาศัยลักษณะของความไม่เสมอภาคของมนุษย์โดยธรรมชาติในการจำแนกชนชั้นมนุษย์เพื่อแสดงความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมของมนุษย์แต่ละคน แต่เป็นลักษณะการจำแนกที่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์จากระดับความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในธรรมอันพิเศษของมนุษย์แต่ละคนให้เกิดการแสดงความแตกต่างของมนุษย์แต่ละคน เพื่อผลในการจำแนกชนชั้นมนุษย์ตามระดับความสามารถในการใช้สมองของมนุษย์แต่ละคน

ซึ่งจากลักษณะการจำแนกชนชั้นตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวมทั้งจากการพิจารณาศึกษาตีความทำให้ไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่าแนวความคิดของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระไตรปิฎกในพุทธศาสนานั้นได้อาศัยหลักการความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์เป็นตัวทำให้เกิดแนวความคิด แนวคำสอนที่ส่งผลสำคัญต่อลักษณะความคิดในสังคมตะวันออก เพราะถึงแม้พุทธศาสนาจะได้มีการแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ แต่ลักษณะความไม่เท่าเทียมนั้นเป็นเพียงความไม่เท่าเทียมในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษซึ่งเป็นผลจากการกระทำของตัวมนุษย์เอง ไม่ได้เป็นความไม่เท่าเทียมอันเกิดจากสังคม รัฐ หรือแนวความคิดของพุทธศาสนา และนอกจากนั้นพุทธศาสนาเองก็ปฏิเสธความสำคัญของการมีอยู่ของชนชั้นวรรณะที่เป็นผลจากการแบ่งโดยอาศัยการสืบชาติตระกูลเป็นหลักเกณฑ์การจำแนก ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดในเรื่องวรรณะ ในลักษณะที่มนุษย์แต่ละคนมีความเสมอภาคเสรีภาพและสิทธิในการที่จะพัฒนาคุณภาพของคน ดังนั้นการจำแนกชนชั้นของมนุษย์ที่

ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยแท้จริงจึงเป็นลักษณะที่ไม่ยึดติดกับสังคม รัฐ ระบอบการปกครอง
หรือแนวความคิดของระบบวรรณะ แต่การจำแนกได้ยึดติดกับตัวมนุษย์แต่ละคนเป็นหลักการ
สำคัญในการจำแนกชนชั้นมนุษย์

